

Savarankiško ir pedagoginio darbo pradžia – Šiauliuose ir Mūrų dvare

1898-aisiais mirus rašytojos Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos tėvui Anuprui Pečkauskui, jo šeima atsidūrė sunkioje finansinėje situacijoje, nes trūko lėšų pragyvenimui, o ir savo namų nebeturėjo – Labūnavo dvaras buvo praskolintas ir įkeistas bankui. Nuomotis Užvenčio dvaro nebebuvo kaip, tad Marijos mama Stanislava Pečkauskienė su vaikais, dar kurį laiką pagyvenusi Užventyje, išvyko gyventi į Šiaulius. Čia ji nuomojo kambarius moksleiviams, bet pajamos buvo menkos. Marija tada jau buvo 22 metų amžiaus. Kurį laiką ji su mama gyveno Šiauliuose. Ką konkrečiai ji tuo metu čia veikė, kur dirbo, nežinoma. Šiame mieste rašytoja lankėsi ir vėliau, jau dirbdama namų mokytoja dvaruose, gyvendama Židikuose ir kt. Tikėtina, kad tada apsistodavo pas savo tėvo brolio vaikus. Yra išlikęs 1900 m. gegužės 27 dieną Šiauliuose Marijos rašytas laiškas Povilui Višinskiui, tačiau jame nieko neužsimenama, kaip ir kur gyvena jos šeima. Pranešama tik tai, kad jos pačios esančios sveikos ir kt. Iš V. Kalniečio, kuris tuo laikotarpiu susitikdavo su Marija, sužinome, kad būtent tuo metu Marija rašė „Bičių knygelę“ (išleista 1900 m.).

Literatūriniam darbui, lietuvybei tais metais ji dėmesio skyrė nedaug. Spėjama, kad Šiauliuose Marija uždarbiavo privačiai mokydama vaikus. Tuo pat metu ieškojo sau tinkamesnės namų mokytojos vietos kokiam nors Žemaitijos dvare. 1899 m. pabaigoje ar 1900 m. pradžioje tokia vieta atsirado Mūruose (netoli Kuršėnų) – čia ji buvo pakviesta dirbti Mūrų dvare gyvenusių Laucevičių namų mokytoja (dvaras nėra išlikęs). Čia prasidėjo tikrasis jos pedagoginio darbo kelias.

Iš tuo metu Povilui Višinskiui rašytų Marijos laiškų matyti, kad Mūrai ją nuvylė: nepatiko nei darbas, nei patys Laucevičiai.

1900 m. liepos 16 d., tikėtina, kad iš Šiaulių

Pečkauskų šeima. Sėdi (iš kairės); Marija, jos mama Stanislava, sesuo Sofija. Stovi: kunigas Kazimieras Bukontas, Marijos broliai Vincentas ir Steponas

išsiųstame P. Višinskiui adresuotame laiške Marija rašo: „*buvome Medingėnuose ir vėl pargižome namon. [...] Ką dar pasakyti? Neužilgu jau reiks grįžti į žiemos lizdą (pas Laucevičius į Mūrus – red. p.), o taip nenoriu, kad net pamislįjus šiurpulys eina. Nežinau dagi, ką su savimi padaryti, ir kaip mane stums likimas. Daug žmonių sako, kad blogai padariau nevažiavus į Irbitą. Dievas žino... mislįju rašyti vėl tenai, jei neturi dar nieko, kad mane imtų. Bet visgi, jeigu dasižinotumei ką apie kokią vietą, prašau atminti mane. [...] Dabar mažai ką bedirbu; pradėjau ilgesnį darbą, bet bijau, ar nepasibaigs viskas ant pradžios. [...]*“ (Marija tada buvo ką tik pradėjusi rašyti „Viktutę“ – red. p.).“

1900 m. lapkričio 2, 3 dienomis Mūruose P. Višinskiui skirtame laiške ji rašo: „*Ponai mano – kaip ir visi žmonės, daug turi ir gerų pusių, bet daug ir tokių nuomonių, kurių idant klausyti ramiai, reikia nervus turėti kaip virvės. Laiko liuso turiu, galėčiau šį tą rašyti, bet nerašau, nes nors geidžiu iš visos širdies, negaliu ir nemoku. Turėjau laišką nuo Vaižganto, kuriame giria jis labai mano „Jau vakaruose...“ [...]*“

Kitas iš Mūrų P. Višinskiui išsiųstas laiškas rašytas 1901 m. sausio 12, 13 d.: *„Paėmiau vėl traukti savo „tasczkę; viena diena vėl taip panaši į kitą, kaip vandens lašai. Atmosfera čia tokia sunki dabar, kad rodos, junti, jog kažis kas spaudžia. O gal tai paeina nuo to, jog per šventes atpratau nuo to gyvenimo ir dėl to visos nuomonės ponios Laucevičienės apie žemaičius ir t. t. rodosi man „nie do zniesienia“. [...] Pats Laucevičius mato viską, norėtų pataisyti, bet mažai jis tegali. Tikrai reikia geležinių nervų, idant užlaikyti šiokią tokią ramybę. Dėkui širdingai už kningas. Skaitau sau ir skaitau per dienas. [...]*

Sakai, kad nematyti ant manęs, jog esu nelaiminga. .. Oi, ne! Gal tamstai taip rodosi dėl to, jog matomės retai ir trumpai ir tose valandose užima mane visoki klausimai ir reikalai, apie kuriuos galiu su Tamsta pasikalbėti taip, jog ant neįtikojamo laiko užmirštu savo nelaimes (rašytoja rašo apie tėvo ir brolio Stepono mirtį – red. p.), bet palikus vienai arba taip kaip dabar, tokioj draugystėj, tokia desperacija apima, jog ant viso ko žiūri kaip pakeleivis, sustojęs ant atilsio viešbutyje, ir tik lauki greičiaus to laiko tolesnės kelionės. [...]

Nelaimės Pečkauskų šeimos neapleido. 1900 metais mirė vyriausias Marijos brolis Steponas. Rašytoja labai sunkiai pergyveno šią netektį. Savo „Autobiografijoje“ ji rašo: *„1900 m. mirė brolis Steponas Šiauliuose, būdamas VII kl. Tas smūgis sulaužė mane ir jau niekad visiškai nebeatsitaisiau. Steponas buvo idealus berniukas – gabus be galo, muzikalus – atsimenu, kartais, paėmęs skripką, valandomis improvizuodavo mano duotąją tema tamsiame kambaryje. Mylėjau jį be galo, be krašto – vargiai bebuvu ir bėra pasaulyje antra sesuo, stipriau mylinti savo brolių. (Jis yra Nika „Sename dvare“). Jis iš tikro buvo nepaprastas berniukas. Mūsų tarnai Užventyje sakydavo, kad jis „rodos koks karalaitis“ – toks švelnus, mandagus. Sąmojingas, linksmas, gyvas, rašydavo visokius monologus, rengdavo vaidinimus. Taip kaip aš komponavo epopėjas ir rašydavo laiškus. [...]*

Gyvendama Šiauliuose, Mūruose, Marija ėmėsi platinti draudžiamą lietuvišką spaudą. Dėl to caro valdžia susidomėjo rašytoja. Keletą kartų Mūruose, pas Mariją, buvo padarytos net kratos. Caro žanda-

Rašytojos Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos brolis Vincas Pečkauskas. Fotografas nežinomas. Nuotrauka iš Mažeikių muziejaus rinkinių

rų buvo persekiojama ir jos sesuo Sofija, kurią žandarai kartais sumaišydavo su Marija. Iš dokumentų, laiškų, kurie rasti Marijos Pečkauskaitės, kunigo Kazimiero Bukonto, Juozo Tumo-Vaižganto archyvuose, matosi, kad į draudžiamos spaudos platinimą Mariją pirmiausiai galėjo įtraukti K. Bukontas. 1900-aisiais Marija pradėjo bendradarbiauti Vaižganto redaguojamame „Tėvynės sarge“ bei „Žinyčioje“. Savo kūrinėlius ji tuo metu siuntinėjo ir į Varpą, „Ūkininką“, „Vienybę lietuvininkų“.

Susipažinusi su rašytoju, tautinio judėjimo dalyviu, kunigu Juozu Tumu-Vaižgantu, jo paskatinta rašytoja nuo 1901 m. ėmė glaudžiai bendradarbiauti su Lietuvoje veikusiomis katalikiškomis organizacijomis.

Šiaulių ir Mūrų laikotarpis Marijos gyvenimo ir dsavęs ieškojimų kelyje buvo apvainikuotas nauju kūrinium – 1900 m. sukurta impresija „Jau vakaruose užgeso saulėlydžiai“, kuri taip pat sulaukė skaitytojų palankių atsiliepimų.

Rezultatyvios buvo ir Marijos pastangos susirasti naują darbą. 1901 m. rudenį rašytoja buvo pakviesta į Pavandenę (Telšių raj.) mokyti dvarininkų Sakelių vaikų. Išvyko ten visai nesigailėdama, kad atsiveikina su Mūrais.